

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	45
Lijst van afkortingen	47
Deel I Inleiding	
1 Het Nederlandse pensioenstelsel	55
1.1 Inleiding	55
1.2 Het belang van een goed pensioenstelsel	56
1.2.1 Zorgen voor de oude dag	56
1.2.2 Pensioengeld heeft groot economisch belang	56
1.2.2.1 De AOW-uitkeringen	56
1.2.2.2 Het belang van pensioen voor individuen	57
1.2.2.3 De miljarden voor de werknemerspensioenen	57
1.3 Het Nederlandse pensioenstelsel	58
1.3.1 Nederland heeft een goed pensioenstelsel	58
1.3.2 De drie pensioenpijlers	59
1.3.3 Naar een vijfpijlersysteem?	60
1.3.4 De verantwoordelijkheidsverdeling per pensioenpijler	60
1.4 Wettelijk pensioen	61
1.4.1 Wettelijk pensioen voor ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden	61
1.5 Wettelijk ouderdomspensioen	62
1.5.1 De AOW is een volksverzekering voor Nederlandse ingezetenen	62
1.5.2 Hoogte AOW-uitkering	62
1.5.3 De wettelijke pensioenleeftijd	62
1.5.4 Financiering AOW	63
1.6 Het wettelijk nabestaandenpensioen (Anw)	63
1.7 Het wettelijk arbeidsongeschiktheidspensioen (WIA)	63
1.7.1 Werknemersverzekering bij arbeidsongeschiktheid	63
1.7.2 Arbeidsongeschiktheid na ziekte	64
1.7.3 De hoogte van de WIA-uitkeringen	64
1.8 De tweede pijler: het arbeidsgerelateerd pensioen	65
1.8.1 Arbeid als bron voor pensioen	65
1.8.2 De rol van de overheid bij het arbeidsgerelateerd pensioen	65

1.8.3	Deelname aan arbeidsgerelateerd pensioen en witte vlekken	66
1.9	Het individueel pensioen	66
1.9.1	Individuele pensioenvoorzieningen	66
1.9.2	Zelfstandigen	67
1.10	De plaats van het pensioenrecht in het recht	68
1.10.1	Pensioenrecht in brede zin: publiekrecht en privaatrecht	68
1.11	Publiekrechtelijk pensioenrecht	69
1.11.1	Sociale zekerheid is publiekrecht	69
1.11.2	Publiekrechtelijk pensioenrecht in de tweede pijler	69
1.11.3	Het belang van fiscale pensioenwetgeving	69
1.11.4	Pensioenrecht en bestuursrecht	70
1.12	Uitgangspunt: pensioenrecht is privaatrecht	71
1.12.1	Overeenkomstenrecht	71
1.12.2	Arbeidsrecht	71
1.12.3	Verzekeringsrecht	72
1.12.4	Rechtspersonenrecht	73
1.13	De structuur van de pensioenwetgeving	73
1.13.1	De centrale rol van de Pensioenwet	74
1.13.2	De rol van de wetgeving over verplicht gestelde bedrijfstakpensioen- fondsen	75
1.14	Europees pensioenrecht	75
1.14.1	Europees recht heeft invloed op Nederlands pensioenrecht	75
1.14.2	Europese richtlijnen over de arbeidsvoorwaarde pensioen	76
1.14.2.1	Gelijke behandeling	77
1.14.2.2	Mededinging en verplichtstelling	77
1.14.3	Grensoverschrijdende aspecten van pensioen	78
1.14.3.1	Toepasselijk pensioenrecht	78
1.15	Beperking tot arbeidsgerelateerd pensioen	78
1.16	Opbouw van dit boek	79
1.16.1	Inleiding	79
1.16.2	Totstandkoming van pensioen	79
1.16.3	Wijziging van pensioen	79
1.16.4	Verplichtstelling en vrijstelling	79
1.16.5	Pensioenuitvoering	79
1.16.6	Events	80

Deel II Totstandkoming pensioen

2	Pensioen	83
2.1	Inleiding	83
2.2	Wat is pensioen?	83
2.2.1	Pensioen is een uitkering in geld	83
2.2.2	Pensioenuitkering vereist pensioengerechtigdheid	84
2.3	Pensioenbegrippen	85
2.3.1	Pensioenrecht en pensioenaanspraak	85
2.3.2	Deelnemers, slapers en pensioengerechtigden	85
2.3.2.1	Deelnemers	85
2.3.2.2	Slapers	86
2.3.2.3	Pensioengerechtigden	86
2.3.3	Pensioenopbouw en pensioenverwerving	87
2.4	Voor wie is er pensioen?	87
2.4.1	Aanvullend pensioen voor diverse groepen	87
2.4.2	Werknemers met een pensioenovereenkomst	88
2.4.3	Pensioen zonder pensioenovereenkomst	88
2.4.4	Verplichtstelling	89
2.4.5	Zelfstandigen kunnen onder verplichtstelling vallen	89
2.4.6	Overheidswerknemers	90
2.4.7	Aangewezen groepen	90
2.4.8	Bestuurders van beursvennootschappen	90
2.4.9	De directeur-groootaandeelhouder is geen werknemer	91
2.4.10	Internationaal opererende werknemers	91
2.4.10.1	Toepasselijk recht bepaald door Rome I Verordening	91
2.4.10.2	Vaststellen toepasselijk recht: gewoonlijk werkland, tenzij	92
2.4.10.3	Gedetacheerde werknemers binnen de EU	93
2.5	Pensioensoorten: wat voor pensioen is er?	94
2.5.1	Drie pensioensoorten in de Pensioenwet	94
2.5.2	Ouderdomspensioen	95
2.5.2.1	Variabele uitkering mogelijk bij premie- en kapitaalovereenkomst	95
2.5.2.2	Ouderdomspensioen is levenslang	96
2.5.3	Nabestaandenpensioen	96
2.5.3.1	Partnerpensioen	96
2.5.3.2	Voorwaarden aan de ongehuwde partner	97
2.5.3.3	De rechtspositie van de partner	98
2.5.3.4	Bijzonder partnerpensioen: voor de ex-partner	99
2.5.3.5	Wezenpensioen	99

2.5.4	Arbeidsongeschiktheidspensioen	100
2.5.4.1	Wat is arbeidsongeschiktheidspensioen?	100
2.5.4.2	Wanneer is er een arbeidsongeschiktheidspensioen?	100
2.5.4.3	Arbeidsongeschikt: ontstaan of bestaan tijdens deelname	101
2.6	Bijzondere varianten van pensioen	101
2.6.1	Meer dan drie pensioensoorten	101
2.6.2	Premievrijstelling bij invaliditeit (PVI)	101
2.6.3	Voorwaardelijk pensioen	102
2.6.4	Nettopensioen	103
2.6.5	VUT, FLO en levensloop zijn geen pensioen	104
2.6.6	VUT	104
2.6.7	Functioneel leeftijdsontslag (FLO)	105
2.6.8	Levensloop	105
2.7	Indexatie (toeslagen)	105
2.7.1	Wat is indexatie?	105
2.7.2	Afspraken over indexatie in de pensioenovereenkomst	106
2.7.3	Wettelijke eisen aan de indexatie	107
2.7.3.1	Ambitieniveau indexatie	107
2.7.3.2	Voorwaarden voor indexatie	107
2.7.4	Voorwaardelijke of onvoorwaardelijke indexatie	107
2.7.4.1	Onvoorwaardelijke indexatie	108
2.7.4.2	Voorwaardelijke indexatie	108
2.7.4.3	Wettelijke grenzen aan voorwaardelijke indexatie	109
2.7.4.4	Communicatie over voorwaardelijke indexatie	109
2.8	Het karakter van de pensioenovereenkomst	110
2.8.1	Drie typen pensioenovereenkomsten	110
2.8.2	Risicoverdeling in opbouwfase verschilt	111
2.8.3	Frequentie pensioenovereenkomst in de praktijk	112
2.9	De uitkeringsovereenkomst	112
2.9.1	Uitkeringsovereenkomst: de hoogte van de uitkering is over- eengekomen	112
2.9.2	Hoogte pensioen gerelateerd aan salaris en diensttijd	113
2.9.3	De pensioengrondslag	113
2.9.3.1	Pensioengevend salaris	113
2.9.4	De franchise (AOW-inbouw)	114
2.9.5	De middelloonregeling	114
2.9.6	De eindloonregeling	115
2.10	De kapitaalovereenkomst	116
2.11	De premieovereenkomst	116

2.11.1	Hoogte pensioenpremie is overeengekomen	116
2.11.2	Drie soorten premieovereenkomsten	117
2.11.3	De zuivere premieovereenkomst	117
2.11.4	Premieregeling met omzetting premie in kapitaal	118
2.11.5	Premieregeling met omzetting premie in uitkering	118
2.11.6	Fiscale grenzen aan de premieovereenkomst	118
2.11.7	De premiestaffel toegelicht	119
2.12	Gemengde pensioenovereenkomsten	120
2.12.1	Hybride pensioenovereenkomsten	120
2.12.2	De streefregeling	120
2.12.3	Collectief beschikbarepremieregeling (CDC)	121
2.13	Fiscale grenzen bepalen de pensioenovereenkomst	121
2.13.1	Overheid stimuleert pensioensparen door omkeerregel	121
2.13.2	Niet meer dan 75% gemiddeld salaris als fiscale pensioennorm	122
2.13.3	Maximale pensioenopbouwpercentages bij eindloon en middelloon	123
2.13.4	Aftopping: geen pensioenopbouw boven € 107.593	123
2.13.5	Nettopensioen boven de aftoppingsgrens	123
2.13.6	Fiscaal maximum voor nabestaandenpensioen	124
2.13.7	Fiscale wetgeving: geen automatische doorwerking maar economische prikkel	124
3	De pensioenovereenkomst	127
3.1	Inleiding	127
3.2	Wat is een pensioenovereenkomst?	128
3.2.1	Overeenkomst tussen werknemer en werkgever over pensioen	128
3.2.2	Een pensioenovereenkomst is een overeenkomst	128
3.2.3	Arbeidsverhouding tussen werkgever en werknemer vereist	128
3.2.4	Geen pensioenovereenkomst na einde arbeidsovereenkomst?	129
3.3	Het belang van de kwalificatie pensioenovereenkomst	129
3.3.1	De Pensioenwet is van toepassing op de pensioenovereenkomst	129
3.3.2	Bescherming pensioenafspraken via Pensioenwet	130
3.3.3	Pensioenovereenkomst als indicator andere regelgeving	131
3.4	De pensioendriehoek	131
3.4.1	Onderbrengingsplicht werkgever leidt tot pensioendriehoek	131
3.4.2	Rechtsverhoudingen in de pensioendriehoek	133
3.4.3	De betekenis van het pensioenreglement van de pensioenuitvoerder	133
3.4.4	Pensioenreglement geldt ook voor slapers en pensioengerechtigden	134
3.5	De werknemer informeren over een pensioenaanbod	134

3.5.1	Werkgever moet werknemer informeren over pensioenaanbod	134
3.5.2	Rechtsvermoeden pensioenaanbod	135
3.5.3	Schadeplichtig bij schending informatieplicht	136
3.6	Totstandkoming van de pensioenovereenkomst	136
3.6.1	Uitgangspunt bij pensioen is contractsvrijheid	136
3.6.2	Wijze van totstandkoming: aanbod en aanvaarding	137
3.6.2.1	Aanbod	137
3.6.2.2	Aanvaarding	137
3.6.3	Collectieve onderhandelingen over pensioenovereenkomst	139
3.6.4	Pensioenovereenkomst als onderdeel van de arbeidsovereenkomst	139
3.6.5	De cao als pensioenovereenkomst	140
3.6.6	Zonder pensioenovereenkomst geen arbeidsovereenkomst?	142
3.6.7	Grenzen aan de contractsvrijheid	142
3.7	De deelnemer informeren over de inhoud van de pensioenovereenkomst	144
3.7.1	Startinformatie	144
3.7.2	Onjuiste informatie: gerechtvaardigd vertrouwen of herstellen	148
3.8	Afstand doen van pensioen	149
3.8.1	Afstand doen van een aanbod voor een pensioenovereenkomst	149
3.8.2	De rol van de partner bij de afstandsverklaring	149
3.8.3	Afstand doen kan in strijd zijn met wet of overeenkomst	150
3.9	Uitleg van de pensioenovereenkomst	150
3.9.1	Uitlegnormen: partijbedoeling en/of objectieve uitlegnorm	150
3.9.2	Haviltexen: partijbedoeling naast bewoordingen	151
3.9.3	Objectieve uitlegnorm: in beginsel bewoordingen doorslaggevend	151
3.9.4	Pensioenovereenkomst werkgever-werknemer: Haviltexen?	151
3.9.5	Uitleg pensioenreglement: objectieve uitlegmethode	152
3.10	Geschillen over pensioenovereenkomst: kantonrechter bevoegd	153
3.11	Verjaring van vorderingen uit de pensioenovereenkomst	154
3.11.1	Algemene verjaringsregels van toepassing bij pensioenvorderingen	154
3.11.2	Uitzondering: geen verjaring rechtsovereenkomst uitkering jegens pensioen-uitvoerder	154
3.11.3	Beroep op verjaring en onderbreking door stuiting	155
3.11.4	Verjaring in de verhouding werkgever-werknemer	155
3.11.4.1	Nakomingsvorderingen	155
3.11.4.2	Schadevergoeding	156
4	De uitvoeringsovereenkomst	159
4.1	Inleiding	159

4.2	Nut en noodzaak van de uitvoeringsovereenkomst	160
4.2.1	Uitvoeringsovereenkomst is wettelijk verplicht	160
4.2.2	Ratio: veiligstellen pensioen	160
4.2.3	Uitzondering op wettelijke onderbrengingsplicht voor pensioenuitvoerders	161
4.2.4	Geen uitvoeringsovereenkomst maar uitvoeringsreglement bij bedrijfstakpensioenfondsen	161
4.2.5	Uitvoerings- of aansluitovereenkomst met een bedrijfstakpensioenfonds	162
4.3	Wat is een uitvoeringsovereenkomst?	162
4.3.1	Overeenkomst tussen werkgever en pensioenuitvoerder	162
4.4	Pensioenuitvoerder als contractspartij voor de werkgever	163
4.4.1	Werkgever kiest voor pensioenuitvoerder	163
4.4.2	Pensioenfondsen	164
4.4.3	Bedrijfstakpensioenfondsen	164
4.4.3.1	Verplichte aansluiting en toepassing uitvoeringsreglement	165
4.4.3.2	Vrijwillige aansluiting bij bedrijfstakpensioenfonds beperkt mogelijk	165
4.4.4	Het ondernemingspensioenfonds	165
4.4.4.1	Pensioenfonds verbonden aan onderneming of groep	166
4.4.5	Het algemeen pensioenfonds (APF)	166
4.4.6	Verzekeraars	167
4.4.7	Premiepensioeninstelling (PPI)	167
4.4.8	Buitenlandse pensioenuitvoerders	168
4.5	Eisen aan de uitvoeringsovereenkomst	168
4.5.1	De schriftelijkheidseis	168
4.5.1.1	Sanctie op schending schriftelijkheidseis	169
4.5.2	Tijdstip aangaan uitvoeringsovereenkomst	169
4.5.3	Voortzetten uitvoeringsovereenkomst	170
4.5.4	Wettelijke eisen aan inhoud uitvoeringsovereenkomst	170
4.6	Verplichte onderwerpen uitvoeringsovereenkomst	171
4.6.1	Lijst van verplichte onderwerpen	171
4.6.1.1	Premievaststelling (premiebeleid) en premiebetaling	172
4.6.1.2	Omzetting pensioenovereenkomst in pensioenreglement	173
4.6.1.3	Indexatiebeleid	173
4.6.1.4	Informatieverstrekking werkgever aan pensioenfonds	173
4.6.1.5	Beleid vermogenstekorten, -overschotten dan wel winstdeling	174
4.6.1.6	Beëindigingsvoorwaarden verzekeraar/PPI/APF en collectieve waardeoverdracht	175

4.6.1.7	Geen verplichte exitvoorwaarden bij ondernemings- en bedrijfstakpensioenfondsen	176
4.6.1.8	PPI: criteria voor inkoop pensioenuitkering bij verzekeraar	177
4.6.1.9	Algemeen pensioenfonds: uitvoeringskosten en dienstverleningsovereenkomst	177
4.7	De ‘als-danbepalingen’ in de uitvoeringsovereenkomst	177
4.7.1	Niet verplicht, tenzij afspraken over het onderwerp	177
4.7.2	Premiebetalingsvoorbehoud werkgever	178
4.7.3	Premiekorting of terugstorting	178
4.7.4	Bijstortingsverplichting van de werkgever	179
4.7.5	Vrijwillige voortzetting pensioen	179
4.7.6	Vrijwillige aansluiting bedrijfstakpensioenfonds	179
4.7.7	Vrijwillige pensioenvoorzieningen	180
4.8	Het juridisch karakter van de uitvoeringsovereenkomst	180
4.8.1	De uitvoeringsovereenkomst: verzekerings-, duur- en opdrachtsovereenkomst?	180
4.8.2	Uitvoeringsovereenkomst is een verzekeringsovereenkomst	180
4.8.2.1	Uitzondering: premiepensioeninstelling zonder variabele pensioenuitkering	181
4.8.2.2	Betekenis verzekeringsrecht voor uitvoeringsovereenkomst	182
4.8.3	De uitvoeringsovereenkomst als duurovereenkomst	182
4.8.4	De uitvoeringsovereenkomst als opdracht	182
4.8.4.1	Opdrachtaanvaarding door pensioenfondsen: vastleggen doelstellingen en uitgangspunten	183
4.8.5	Is de Wft van toepassing op de uitvoeringsovereenkomst?	184
4.9	Tijdsduur en einde van de uitvoeringsovereenkomst	185
4.9.1	Uitvoeringsovereenkomst voor bepaalde of onbepaalde tijd	185
4.9.2	Beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst door opzegging in de praktijk	186
4.9.3	Opzegging van de uitvoeringsovereenkomst	187
4.9.4	Opzeggingsregels uit het verzekeringsrecht zijn van toepassing	188
4.9.5	Opzeggen uitvoeringsovereenkomst tegen het einde van de bepaalde tijd	188
4.9.5.1	Bepaalde tijd met stilzwijgende verlenging (doorlopende verzekering)	188
4.9.5.2	Uitvoeringsovereenkomst voor bepaalde tijd > 5 jaar	188
4.9.6	Tussentijdse opzegging van de uitvoeringsovereenkomst voor bepaalde duur	189
4.9.7	Opzegging uitvoeringsovereenkomst voor onbepaalde tijd	190

4.9.8	Opzeggen zonder opzeggingsbepaling	191
4.9.9	Geen opzegging bij verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds	192
4.10	Gevolgen opzegging uitvoeringsovereenkomst	192
4.10.1	Gevolgen voor werkgever en pensioenuitvoerder	192
4.10.1.1	Nieuwe uitvoeringsovereenkomst sluiten	192
4.10.1.2	Betalingsverplichtingen werkgever na opzegging	193
4.10.2	Gevolgen voor het pensioenfonds	195
4.10.3	Gevolgen voor de verzekeraar	195
4.11	De betekenis van de uitvoeringsovereenkomst voor de werknemer	196
4.11.1	Uitvoeringsovereenkomst leidt tot begunstiging van derden	196
4.11.2	Wie is de begunstigde?	197
4.11.3	Het pensioenreglement regelt de verhouding tussen deelnemer en pensioenuitvoerder	198
4.11.4	Aanvaarding van de begunstiging niet vereist bij pensioenovereenkomst?	199
4.11.5	Worden werknemers partij bij de uitvoeringsovereenkomst door derdenbeding?	199
4.11.6	De reikwijdte en de uitleg van het derdenbeding	200
4.11.7	Wijziging van de uitvoeringsovereenkomst zonder instemming van de werknemer?	201
4.11.8	Beperking derdenwerking in de uitvoeringsovereenkomst	202
4.12	Is er pensioen voor niet-aangemelde werknemers?	203
4.12.1	Moet pensioenuitvoerder pensioen uitkeren aan onbekende werknemers?	203
4.12.2	Waarom zijn niet alle werknemers bekend bij pensioenuitvoerders?	203
4.12.3	Aanmeldingsplicht als uitgangspunt uitvoeringsovereenkomst	204
4.12.4	DNB en minister: pensioenuitkering voor niet-aangemelde werknemer	204
4.12.5	Onbekende deelnemers bij een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds	205
4.12.5.1	Geen premie, wel pensioen bij verplichte bedrijfstakpensioenfondsen	206
4.12.6	Uitsluiting van aansprakelijkheid in de uitvoeringsovereenkomst beoordeeld	207
4.12.7	Zijn onbekende deelnemers partij bij de uitvoeringsovereenkomst?	208
4.13	Uitleg van de uitvoeringsovereenkomst	209
4.13.1	Uitleg uitvoeringsovereenkomst tussen werkgever en pensioenuitvoerder: Haviltexen	209

4.13.2	Uitleg uitvoeringsovereenkomst met derden: objectieve uitlegmethode	210
4.14	Geschillen over de uitvoeringsovereenkomst: kantonrechter bevoegd	210
4.14.1	Bevoegdheid kantonrechter	210
4.14.2	Pensioenkarakter uitvoeringsovereenkomst leidt naar kantonrechter	210

Deel III Wijziging pensioen

5	Wijziging van pensioen	213
5.1	Inleiding	213
5.2	Wijzigen in de pensioendriehoek	214
5.2.1	Minimaal drie betrokken partijen bij pensioenwijziging	214
5.2.2	Sociale partners verantwoordelijk voor de inhoud van de pensioenovereenkomst	215
5.2.3	Werkgever en pensioenuitvoerder verantwoordelijk voor uitvoeringsovereenkomst	216
5.2.4	Pensioenuitvoerder verantwoordelijk voor inhoud pensioenreglement	216
5.2.5	Wijziging van pensioenovereenkomst, uitvoeringsovereenkomst of pensioenreglement?	217
5.3	Informatieverplichting pensioenuitvoerder over de pensioenwijziging	217
5.3.1	Wettelijke informatieverplichting pensioenuitvoerder	217
5.3.2	Zorgplicht van de pensioenuitvoerder	218
5.4	Zorgplicht voor de werkgever bij pensioenwijziging	219
5.4.1	Goed werkgeverschap is informeren en zonodig waarschuwen	219
5.4.1.1	Zorgplicht werkgever in rechtspraak	220
5.5	Wijzigingsmethoden	221
5.5.1	Juridische grondslagen voor pensioenwijziging	221
5.6	Wijziging met wederzijds goedvinden	222
5.6.1	Vormen van wederzijds goedvinden	222
5.6.2	Uitdrukkelijke aanvaarding wijziging	223
5.6.3	Stilzwijgende aanvaarding: de negatieve optie	224
5.6.3.1	Negatieve optie bij collectieve waardeoverdracht	224
5.6.3.2	Negatieve optie bij wijziging pensioenovereenkomst	225
5.6.3.3	Geen ondubbelzinnige maar welbewuste instemming	226

5.6.3.4	Niet protesteren kan leiden tot schending van de klachtplicht van de werknemer	227
5.6.3.5	Geen wijziging zonder bekendheid wijzigingsbrief?	228
5.6.3.6	De genuanceerde ontvangsttheorie	228
5.7	Eenzijdige wijziging pensioenovereenkomst door de werkgever	230
5.7.1	De wettelijke bevoegdheid tot eenzijdige wijziging door de werkgever	230
5.7.2	Eisen aan de eenzijdige wijziging van de pensioenovereenkomst	230
5.7.3	Het schriftelijkheidsvereiste	231
5.7.4	De zwaarwichtig-belangtoets	232
5.7.5	Het zwaarwichtig belang van de werkgever	232
5.7.5.1	Wijziging van fiscale wetgeving	233
5.7.5.2	Wijziging die samenhangt met verplichtstelling	234
5.7.5.3	Wijziging wegens bedrijfseconomische redenen	234
5.7.5.4	De belangenafweging	235
5.7.6	Het belang van instemming van de OR bij pensioenwijzigingen	236
5.7.6.1	Belang van instemming OR bij eenzijdige wijziging volgens rechtspraak	236
5.7.7	Eenzijdig wijzigen jegens slapers en gepensioneerden	238
5.7.7.1	Geen wettelijke regeling eenzijdige wijziging slapers en gepensioneerden	238
5.7.7.2	Welk toetsingskader voor eenzijdige wijziging slapers en gepensioneerden?	238
5.8	Wijziging zonder eenzijdig wijzigingsbeding	239
5.8.1	Goed werknemerschap als wijzigingsbron: een redelijk pensioenvorstel?	239
5.8.2	Toepasselijkheid bij pensioenwijzigingen	240
5.9	Onvoorziene omstandigheden en redelijkheid en billijkheid	240
5.9.1	Rechterlijke wijziging wegens onvoorziene omstandigheden	240
5.9.2	Aanvullende of beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid	241
5.10	Pensioenwijziging bij cao	241
5.10.1	Werknemers binden aan de cao	241
5.10.2	Wijziging bij cao is geen eenzijdige wijziging	242
5.10.3	Binding slapers en pensioengerechtigden aan cao	243
5.10.3.1	Is er een wettelijke basis voor cao-wijzigingen jegens ex-werknemers?	243
5.10.3.2	Dynamische uitleg van een bestaande cao jegens ex-werknemers	244
5.11	Wijziging pensioenovereenkomst door de pensioenuitvoerder	245

5.11.1	Uitgangspunt is niet-wijziging door de pensioenuitvoerder	245
5.11.2	De pensioenfondsroute	245
5.11.3	Wijziging door andere pensioenuitvoerders	247
5.11.4	Instemming van de OR als automatische wijziging	247
5.12	Wijziging van de verplicht gestelde bedrijfstakregeling	248
5.12.1	Bedrijfstakpensioenfondswijziging	248
5.12.2	DNB controleert gewijzigde statuten en reglementen	249
5.12.3	Betekenis voor vrijgestelde pensioenregelingen	250
5.12.4	Verplichtstellingswijziging	251
5.13	Wettelijke beperkingen aan wijziging pensioen	251
5.14	Dwingend recht: afwijking is niet mogelijk	251
5.14.1	Automatische doorwerking van dwingend civiel recht	251
5.14.2	Inhoudelijke wijziging pensioen door wijziging van wetgeving	252
5.15	Het afkoopverbod	253
5.16	Het wijzigingsverbod voor opgebouwd pensioen	253
5.16.1	De reikwijdte van het wijzigingsverbod	253
5.16.2	Verbod tot wijziging onvoorwaardelijke indexatie?	254
5.16.3	Uitzonderingen op het wijzigingsverbod	255
5.16.3.1	Individuele waardeoverdracht	255
5.16.3.2	Collectieve waardeoverdracht	256
5.16.3.3	Invaren van opgebouwd pensioen naar een ander soort pensioen- regeling	256
5.16.3.4	Verhoging van de pensioenrichtleeftijd uitgezonderd?	257
5.16.3.5	Korten van opgebouwd pensioen door pensioenfonds	258
5.17	Eigendomsrechten	258
5.17.1	Europees eigendomsrecht: Eerste Protocol EVRM	258
5.17.2	Eigendomsbescherming in het Handvest Grondrechten EU	259
6	Medezeggenschap bij pensioen	261
6.1	Inleiding	261
6.2	Medezeggenschap bij pensioen	262
6.2.1	Medezeggenschap is anders voor kleine dan voor grote ondernemingen	262
6.2.2	Zeggenschap en medezeggenschap bij besluiten pensioenfonds	262
6.3	Medezeggenschap bij kleine ondernemingen	263
6.3.1	Personeelsvertegenwoordiging of personeelsvergadering	263
6.3.2	Personeelsvergadering	263
6.3.3	Bevoegdheden personeelsvergadering en -vertegenwoordiging over pensioen	264

6.4	Instelling en samenstelling van de OR	265
6.4.1	OR verplicht vanaf 50 werkzame personen in een onderneming	265
6.4.2	Soorten ondernemingsraden	265
6.4.3	Procesbevoegdheid OR	266
6.4.4	Samenstelling OR	266
6.4.5	De pensioencommissie	266
6.4.6	Deskundigen en procedures tussen OR en ondernemer	267
6.5	Het instemmingsrecht van de ondernemingsraad bij pensioen	268
6.5.1	Wettelijk instemmingsrecht van de OR over arbeidsvoorwaarde pensioen	268
6.5.2	Instemmingsrecht over pensioen bij elke pensioenuitvoerder	268
6.5.3	De cao en verplichtstellingsexceptie	269
6.5.3.1	De cao-uitzondering	269
6.5.3.2	Geen instemmingsrecht OR voor verplicht gesteld pensioen	269
6.5.3.3	Instemmingsrecht OR bij bedrijfstakpensioenfondsen	270
6.5.4	Overzicht instemmingsrecht OR bij pensioenbesluiten ondernemer	270
6.6	Reikwijdte instemmingsrecht bij pensioen	271
6.6.1	Regelingen op grond van de pensioenovereenkomst	271
6.6.2	Instemmingsrecht over delen van de uitvoeringsovereenkomst	272
6.6.3	Informatieplicht ondernemer over uitvoeringsovereenkomst	274
6.7	De ondernemingsovereenkomst	276
6.7.1	Wat is een ondernemingsovereenkomst?	276
6.7.2	Pensioenafspraken in de ondernemingsovereenkomst	276
6.7.3	Uitbreiding maar geen beperking van de bevoegdheden van de OR	277
6.8	De instemmingsprocedure	278
6.8.1	Eisen aan de instemmingsaanvraag	278
6.8.2	Overlegvergadering en besluit OR	278
6.8.3	Besluit van de ondernemer	279
6.9	Gevolgen pensioenbesluiten zonder instemming OR	279
6.9.1	Nietigheid bij pensioenbesluit zonder instemming OR	279
6.9.2	Schriftelijk beroep op nietigheid binnen een maand	279
6.9.3	Gevolgen nietigheid: geen uitvoering aan pensioenbesluit	280
6.9.4	Vervangende toestemming van de kantonrechter	280
6.10	Adviesrecht OR over pensioengevolgen sociale besluiten ondernemer	281
6.10.1	Geen wettelijk adviesrecht OR over pensioenbesluiten	281
6.10.2	Pensioengevolgen van adviesplichtige besluiten	281
6.11	Hoorrecht vereniging van pensioengerechtigden bij verzekerde regeling	282

6.11.1	Hoorrecht bij verzekerde regelingen	282
6.11.2	Wanneer is het hoorrecht van toepassing?	282
6.11.3	De inhoud van het hoorrecht	283
6.11.4	Beperkte betekenis hoorrecht	283
6.12	Rechten op grond van de code verzekerde regeling	284
6.12.1	Code verzekerde regeling geeft rechten	284
6.12.2	Inhoud van de rechten uit de Code	284
6.12.3	Effectiviteit van de rechten	285
6.13	Medezeggenschap bij besluiten van een pensioenfonds	285
6.13.1	Medezeggenschap hangt af van het bestuursmodel van het pensioen- fonds	285
6.13.2	Het verantwoordingsorgaan	285
6.13.3	Belanghebbendenorgaan bij onafhankelijke bestuursmodellen	286
6.13.4	Rechten van het verantwoordingsorgaan	286
6.13.5	Rechten van het belanghebbendenorgaan	288
6.13.5.1	Adviesrechten belanghebbendenorgaan	288
6.13.5.2	Goedkeuringsrechten van het belanghebbendenorgaan	288
6.13.6	Beroepsrecht	289
6.13.7	Enquêterecht	290

Deel IV Verplichtstelling

7	Verplichtstelling	295
7.1	Inleiding	295
7.2	Verplichte deelneming	296
7.2.1	Eén pensioenregeling die geldt voor de hele bedrijfstak	296
7.2.2	Verplichtstelling bij wettelijke bepaling	297
7.2.3	Verplichtstelling voor beroepsgenoten	297
7.2.4	Grote en kleine verplichtstelling	298
7.3	Waarom verplichtstelling?	298
7.3.1	De betekenis van de verplichtstelling voor het aanvullend pensioen	298
7.3.2	Motieven voor verplichtstelling	299
7.3.2.1	Verplichtstelling voorkomt concurrentie op arbeidsvoorwaarde pensioen	299
7.3.2.2	Verplichtstelling leidt tot een uniform aanvullend pensioen voor werknemers	300
7.4	Verplichtstelling en mededingingsrecht	301
7.4.1	Verplichtstelling beperkt de mededinging	301

7.4.2	Vallen verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen onder het mededingingsrecht?	301
7.4.3	Uitzondering mededingingsverbod voor cao's en collectieve bedrijfstakpensioenregeling	302
7.4.3.1	Vrijstelling voor bedrijfstakpensioenregelingen	302
7.4.3.2	Vrijstelling voor beroepspensioenregelingen	303
7.4.4	Wettelijk monopolierecht op pensioen in de bedrijfstak mag bij bijzondere taak?	303
7.4.4.1	Bedrijfstakpensioenfondsen vervullen een bijzondere taak	303
7.4.4.2	Solidariteit als invulling van de sociale functie	304
7.4.4.3	Desolidarisatie als risico voor de verplichtstelling	304
7.4.4.4	Mededingingsrecht: belemmering voor pensioenhervorming?	305
7.5	Verplichtstelling en vrije dienstverrichting	306
7.5.1	Verplichtstelling beperkt vrije dienstverrichting	306
7.5.2	Eist transparantiebeginsel offertemogelijkheid van andere pensioenuitvoerders?	306
7.5.3	Beperkte werking van het transparantiebeginsel	307
7.5.3.1	Temporele werking: verplichtstellingen vóór 17 december 2015	307
7.5.3.2	Beperking tot grensoverschrijdende pensioenuitvoering	308
7.5.3.3	Rechtvaardiging voor het monopolie van het bedrijfstakpensioenfonds	308
7.6	Totstandkoming van de verplichtstelling	309
7.6.1	Verplichtstelling op verzoek belangrijke meerderheid bedrijfstak	309
7.6.2	Wanneer is er een belangrijke meerderheid?	309
7.6.2.1	Representativiteit werkgeversorganisaties	310
7.6.2.2	Representativiteit werknemersorganisaties	310
7.6.2.3	Representativiteit van zelfstandigen	311
7.6.3	Eisen aan de aanvraag voor verplichtstelling	311
7.6.4	De verplichtstellingsprocedure	311
7.6.5	Periodieke toetsing van de representativiteit: vijfjaarstoets of bij wijziging	312
7.7	Betekenis van de verplichtstelling voor de pensioendriehoek	312
7.7.1	Rechtsverhoudingen na verplichtstelling	312
7.7.2	De verhouding tussen sociale partners en pensioenfondsbestuur	314
7.7.2.1	Wie is bevoegd de inhoud van de arbeidsvoorwaarde te bepalen na verplichtstelling?	315
7.7.2.2	Overdracht bevoegdheid aan pensioenfondsbestuur na verplichtstelling?	315
7.7.2.3	Sociale partners bevoegd maken na verplichtstelling?	316

7.8	Pensioenverplichtingen voor het verplicht gesteld bedrijfstakpensioen- fonds	317
7.8.1	Pensioenverplichtingen jegens begunstigden vloeien voort uit het reglement	317
7.8.1.1	Pensioen deelnemer is niet afhankelijk van aanmelding of premiebeta- ling	318
7.8.1.2	Geen premie, geen pensioen bij verzekeraars	318
7.8.1.3	Uitkeringsvordering van begunstigde jegens pensioenuitvoerder verjaart niet	319
7.8.2	Incasso van achterstallige pensioenpremies met een dwangbevel	320
7.8.2.1	De aanmaningsprocedure	320
7.8.2.2	Dwangbevel	320
7.8.2.3	De verzetprocedure	321
7.9	Wettelijke verplichtingen voor het verplicht gestelde bedrijfstakpensi- oenfonds	322
7.9.1	Verplichtingen wegens concurrentieverhouding pensioenfonds en ver- zekeraar	322
7.9.2	De verplichte doorsneepremie	322
7.9.2.1	Actuariële premie	323
7.9.2.2	Doorsneepremie als bouwsteen voor rechtvaardiging beperking mede- dinging	324
7.9.2.3	De doorsneesystematiek: doorsneeopbouw en doorsneepremie	325
7.9.2.4	Degressieve opbouw?	325
7.9.3	Gebruik merknaam en deelnemersgegevens	326
7.9.3.1	Geen associatievoordeel	326
7.9.3.2	Beperking gegevensverstrekking	327
7.9.4	Beperkte mogelijkheid tot vrijwillige aansluiting bij verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds	327
7.9.4.1	Werkings sfeer: verplicht, statutair en buitenstatutair	327
7.9.4.2	Beperkte mogelijkheden voor vrijwillige aansluiting	328
7.9.5	Taakafbakeningsregels	329
7.9.5.1	Afbakening domein en producten om oneerlijke concurrentie te voor- komen	329
7.9.5.2	Onderdelen taakafbakening	329
7.9.5.3	Domeinafbakening	330
7.9.5.4	Verbod op nevenactiviteiten	330
7.9.5.5	Productafbakening: solidariteitseisen	331
7.9.5.6	Pensioenfonds is financieel één geheel	331
7.10	Gevolgen verplichtstelling voor de werkgever	332

7.10.1	Nalevingsplicht statuten en reglementen bedrijfstakpensioenfonds	332
7.10.2	Aanmeldingsplicht werkgever versus onderzoeksplicht bedrijfstakpensioenfonds	332
7.11	Werkingsfeergeschillen: verplichte deelname of niet?	333
7.11.1	De verplichte werkingsfeerbepaling	333
7.11.2	Eisen aan de verplichte werkingsfeerbepaling	333
7.11.2.1	Duidelijke omschrijving werkingsfeerbepaling	333
7.11.2.2	Omschrijving bedrijfsactiviteiten	334
7.11.2.3	Omschrijving in bedrijfstak werkzame personen	334
7.11.2.4	Geen overlap met andere verplichte werkingsfeerbepaling	334
7.12	Bewijslast werkingsfeer	335
7.12.1	Geen bijzondere bewijslastverdelingsregel	335
7.12.2	Bewijslast voor het verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds	335
7.12.3	Werkingsfeeronderzoek door het bedrijfstakpensioenfonds	336
7.12.4	Motiveringsplicht of verzwaarde stelplicht werkgever?	336
7.12.5	Premieschatting door het bedrijfstakpensioenfonds	337
7.13	Uitleg van de werkingsfeerbepaling	338
7.13.1	Werkingsfeerbepalingen zijn recht	338
7.13.2	De objectieve uitlegnorm is van toepassing	338
7.14	Type werkingsfeerbepalingen	339
7.14.1	Werkingsfeer gekoppeld aan activiteit werkgever	339
7.14.2	Werkingsfeer gekoppeld aan activiteiten werknemers	341
7.14.3	'In hoofdzaak'-criterium	341
7.14.4	Toerekening van werknemers	342
7.14.5	De kernactiviteitsuitzondering	343
7.14.5.1	Kernactiviteit moet losstaan van bedrijfsactiviteit verplichtstelling	343
7.15	Dubbele verplichtstelling: ongewenst maar aanwezig	344
7.15.1	Dubbele verplichtstelling	344
7.15.2	Dubbele pensioenopbouw leidt tot fiscaal bovenmatig pensioen	344
7.15.3	Oplossing voor dubbele aansluiting	345
7.16	Aansluiting met terugwerkende kracht en verjaring	345
7.16.1	Aansluiting van werkgevers met terugwerkende kracht	345
7.16.2	Verjaring: vijf jaar na opeisbaarheid vordering	346
7.16.3	Opeisbaarheid afhankelijk maken van sturen premienota in uitvoeringsreglement	347
7.16.4	Mag een bedrijfstakpensioenfonds premievorderingen onverjaarbaar maken?	348
7.16.5	Schadevergoeding vorderen in plaats van premie	348
7.17	Bestuurdersaansprakelijkheid voor niet-betaalde pensioenpremies	349

7.17.1	De hoofdelijke aansprakelijkheid bij verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen	349
7.17.2	Ratio voor hoofdelijke aansprakelijkheid	350
7.17.3	Rechtspraak	350
7.17.4	Meldingsplicht betalingsonmacht voor bestuurder	351
7.17.5	Eisen aan melding betalingsonmacht en gevolgen niet tijdige melding	351
7.17.6	Gevolgen tijdige melding voor bestuurder	352
8	Vrijstelling van de verplichtstelling	353
8.1	Inleiding	353
8.2	Bedrijfstakpensioenfonds is bestuursorgaan voor vrijstellingsverzoeken	353
8.2.1	Bedrijfstakpensioenfonds heeft wettelijke taak om vrijstelling te verlenen of in te trekken	353
8.2.2	Bedrijfstakpensioenfonds is bij vrijstellingsverzoeken een bestuursorgaan	354
8.2.3	Bestuursrecht is van toepassing op vrijstellingsprocedure	354
8.3	Regels over vrijstelling verplichte deelname	355
8.3.1	Het Vrijstellings- en boetebesluit (VBB)	355
8.3.2	Wie mag vrijstelling verzoeken?	355
8.3.3	Voor wie kan vrijstelling worden verzocht?	355
8.3.4	Betekenis vrijstelling voor werkgever en verplicht bedrijfstakpensioenfonds	356
8.3.5	Procesgang	356
8.3.5.1	Indienen vrijstellingsverzoek	356
8.3.5.2	Bezwaar tegen vrijstellingsbesluit	356
8.3.5.3	Bezwaar van werknemer tegen vrijstellingsbesluit	356
8.3.5.4	Beroep en hoger beroep	357
8.4	Vrijstellingsgronden	357
8.4.1	Verplichte en vrijwillige vrijstellingsgronden	357
8.4.2	Voorschriften om in aanmerking te komen voor vrijstelling	357
8.5	Vrijstelling wegens bestaande pensioenvoorziening	358
8.5.1	Pensioenvoorziening vóórdat verplichtstelling van toepassing werd	358
8.5.2	De tijdigheidseis	358
8.5.3	Afwikkel- en afloopvrijstelling	359
8.5.4	De eis aan de eigen pensioenvoorziening	359
8.6	Groepsvrijstelling	360
8.6.1	Uniforme pensioenvoorziening in de groep	360

8.6.2	Instemming vakbonden vereist	360
8.7	Cao-vrijstelling	361
8.7.1	Eigen cao- en pensioenbeleid	361
8.7.2	Instemming vakbonden vereist	361
8.8	Nettopensioenvrijstelling	362
8.9	Beleggingsperformancevrijstelling	362
8.9.1	Vrijstelling bij onvoldoende beleggingsprestaties bedrijfstakpensioen- fonds	362
8.9.2	Gelijkheidstoets	363
8.10	Onverplichte vrijstelling om andere redenen	363
8.10.1	Onverplichte vrijstelling	363
8.11	Vrijstelling na fusie, splitsing en doorstart	364
8.12	Vrijstelling voor gemoedsbezwaarden	364
8.13	Intrekking vrijstelling	364

Deel V Pensioenuitvoering

9	Bestuur en governance	369
9.1	Inleiding	369
9.2	Governance van pensioenuitvoerders	370
9.2.1	Wat is governance?	370
9.2.2	Governance bij pensioenfondsen	370
9.2.2.1	Taken van pensioenfondsen	371
9.2.3	Governance bij verzekeraars	371
9.3	Bestuur en governance afhankelijk van type pensioenuitvoerder	371
9.3.1	Verschillende bestuursvormen voor verschillende pensioenuitvoer- ders	371
9.3.2	Pensioenfondsen zijn stichtingen	372
9.4	Bestuursmodellen bij pensioenfondsen	372
9.4.1	Drie typen bestuursmodellen voor pensioenfondsen	372
9.4.2	Drie soorten gemengd bestuur	373
9.4.3	Bestuursmodellen in de praktijk	373
9.5	Paritair bestuur	374
9.5.1	Pariteit	374
9.5.2	Zetelverdeling	375
9.5.3	Maximering zetels vertegenwoordigers van pensioengerechtigden	376
9.5.4	Benoeming van bestuurders	376
9.5.4.1	Profielchets vanuit bestuur	376
9.5.4.2	Voordracht van werknemersvertegenwoordigers	376

9.5.4.3	Voordracht van vertegenwoordigers van pensioengerechtigden	377
9.5.4.4	Benoeming of afwijzing na verkiezing of voordracht	377
9.6	Onafhankelijk bestuursmodel	377
9.6.1	Samenstelling onafhankelijk bestuur	377
9.6.2	Profielchets opstellen	378
9.6.3	Belanghebbendenorgaan	379
9.7	Paritair gemengd bestuur	379
9.7.1	Uitvoerende bestuursleden paritair	379
9.7.2	Niet toegestane taken niet-uitvoerende bestuurders	380
9.8	Onafhankelijk gemengd bestuur	381
9.8.1	Onafhankelijke uitvoerende bestuursleden	381
9.9	Omgekeerd gemengd bestuur	381
9.9.1	Uitvoerende bestuursleden onafhankelijk of bestuursbureau	381
9.9.2	Niet-uitvoerende bestuursleden uit geledingen	382
9.10	Intern toezicht	383
9.10.1	Wat is intern toezicht?	383
9.10.2	Vormen van intern toezicht	383
9.10.3	Intern toezicht bij pensioenfondsen is wettelijk verplicht	383
9.10.4	Paritair bestuursmodel: toezicht afhankelijk van soort pensioen- fonds	383
9.10.5	Raad van toezicht	384
9.10.5.1	Samenstelling en eisen Raad van Toezicht	384
9.10.5.2	Taken Raad van Toezicht	384
9.10.6	Visitatiecommissie	385
9.10.6.1	Samenstelling en eisen visitatiecommissie	385
9.10.6.2	Taken visitatiecommissie	385
9.10.7	Gemengde modellen: toezicht van niet-uitvoerende bestuurders	386
9.10.8	Intern toezicht bij verzekeraar en premiepensioeninstelling	386
9.11	Medezeggenschapsorganen bij pensioenfondsen	386
9.11.1	Verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan	386
9.11.2	Paritaire modellen: verantwoordingsorgaan	387
9.11.3	Onafhankelijke modellen: belanghebbendenorgaan	388
9.12	Waarborgen van goed pensioenfondsbestuur	388
9.12.1	Verantwoording door pensioenuitvoerder	388
9.12.2	Code goed pensioenfondsbestuur	388
9.12.2.1	Naleving van de Code	389
9.12.3	Code rechtstreeks verzekerde regelingen	390
9.13	Eisen aan beleidsbepalers pensioenfonds	390
9.13.1	DNB toetst beleidsbepalers pensioenfonds	390

9.13.2	Geschiktheidstoets	390
9.13.3	Betrouwbaarheidstoets	391
9.13.4	Bestuurders voor invoering toetsing minder streng getoetst	392
9.13.5	Maximum tijdsbeslag voor bestuurders en Raad van Toezicht	392
9.14	Klachten over pensioenuitvoerders	393
9.14.1	Wettelijke verplichting interne klachtenprocedure	393
9.14.2	Nationale Ombudsman Pensioenen	394
9.15	Uitbesteding	394
9.15.1	Uitbesteden taken aan derden	394
9.15.2	Pensioenuitvoerders blijven eindverantwoordelijk	395
9.15.3	Beperking van uitbestedingstaken	395
9.15.3.1	Geen uitbesteding van kerntaken	395
9.15.3.2	Geen uitbesteding van strategisch beleid en toezicht op vermogensbeheer	396
9.15.3.3	Geen uitbesteding van verantwoordelijkheid en beheersing bedrijfsprocessen en toezicht	396
9.15.4	Eisen aan de uitbestedingsovereenkomst	397
9.15.5	Toezicht door DNB op uitbesteding	398
9.15.5.1	Informeren DNB over uitbesteden	398
9.15.5.2	Maatregelen van DNB	398
10	Financiële voorschriften	401
10.1	Inleiding	401
10.2	De ratio voor financiële voorschriften aan pensioenuitvoerders	402
10.2.1	Waarborgen dat pensioenafspraken worden nagekomen	402
10.2.2	Financiële eisen aan de pensioenuitvoerder	402
10.2.3	Toezicht op de pensioenuitvoerder	402
10.3	Het financieel toetsingskader (FTK)	403
10.3.1	Wat is het financieel toetsingskader?	403
10.3.2	De zekerheidsmaatstaf van 97,5% voor pensioenfondsen	404
10.3.3	De zekerheidsmaatstaf van 99,5% voor verzekeraars	405
10.4	De dekkingseis: balans tussen verplichtingen en bezittingen	405
10.4.1	Het pensioenfonds heeft pensioenverplichtingen	405
10.4.2	Verplichtingen moeten gedekt zijn door bezittingen pensioenfonds	405
10.4.3	Verplichtingen gedekt bij verzekeraars	406
10.5	De pensioenverplichtingen van een pensioenfonds	406
10.5.1	De hoogte van de pensioenverplichtingen	406
10.5.2	De eis van toereikende technische voorzieningen	407
10.5.3	Berekening van de technische voorziening	407

10.5.4	Prudente berekening van pensioenverplichtingen	408
10.5.5	Het effect van marktrente op pensioenverplichtingen	408
10.5.6	Financiering van pensioenverplichtingen	409
10.5.6.1	Kapitaaldekking verplicht bij ouderdomspensioen	409
10.5.6.2	Risicodekking mogelijk bij nabestaanden- en arbeidsongeschiktheids- pensioen	409
10.5.6.3	Financiering van voorwaardelijke indexatie	410
10.6	Het vermogen van het pensioenfonds	410
10.7	Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)	411
10.7.1	Dekkingsgraadeis van 105%	411
10.7.2	Herstelplan bij onderdekking	411
10.7.3	Uitzondering bij volledige overdracht door pensioenfonds	412
10.8	Het vereist eigen vermogen (VEV)	413
10.8.1	Een dekkingsgraad van 126%	413
10.8.2	Herstelplan bij (reserve)tekort	413
10.8.2.1	Melden (reserve)tekort bij DNB	413
10.8.3	Maximale duur herstelplan is tien jaar	413
10.8.3.1	Uitsmeren maatregelen in beginsel tijdsevenredig in tien jaar	414
10.9	De premie	414
10.9.1	Premie	414
10.9.2	De kostendekkende premie voor pensioenfonds	415
10.9.2.1	Adequate premievaststelling voor verzekeraar en PPI	415
10.9.3	Stabieler pensioenpremie pensioenfonds door premiedemping	416
10.9.3.1	Twee wijzen van premiedemping	416
10.9.4	Feitelijke premie die afwijkt van (gedempte) kostendekkende pre- mie	417
10.9.5	Premie/financiering voorwaardelijk pensioen	418
10.10	Terugstorting en premiekorting	419
10.10.1	Wettelijke voorschriften voor terugstorting en premiekorting	419
10.11	Wettelijke grenzen aan het beleggingsbeleid van pensioenfonds	419
10.11.1	De prudent-personregel	419
10.11.2	Uitgangspunten prudent-personregel	420
10.11.2.1	Uitsluitend beleggen in belang aanspraak- en pensioengerechtigden	420
10.11.2.2	Strategisch beleggingsbeleid en beleggingsplan	420
10.11.2.3	Beleggingen waarden op marktwaarde	421
10.11.2.4	Beleggen in eigen onderneming is begrensd	422
10.11.3	Geen prudent-personregel bij premieovereenkomst met beleggingsvrij- heid	422
10.12	Toezicht en bevoegdheden DNB	422

10.12.1	Toetsing prudent person door DNB	422
10.12.2	Het primaat van het pensioenfonds voor het beleggingsbeleid	423
10.12.3	Wettelijke beperking aansprakelijkheid DNB	424
10.13	Eisen aan leningen	424
10.13.1	Pensioenfonds ontvangt lening bij liquiditeitsdoel	424
10.13.2	Achtergestelde leningen	425
10.13.2.1	Voorwaarden aan achtergestelde leningen	425
10.14	Korten van pensioen (afstempelen)	426
10.14.1	De wettelijke kortingsmogelijkheid voor pensioenfondsen	426
10.14.2	Kortingsmogelijkheid moet in het pensioenreglement staan	426
10.14.3	Korten kan alleen bij pensioenfondsen	427
10.14.4	Voorwaarden voordat mag worden gekort	427
10.14.4.1	Voldoende financiële positie: de dekkingsgraad	427
10.14.4.2	Herstel van de dekkingsgraad binnen een redelijke termijn	427
10.14.5	Korten is niet in strijd met wijzigingsverbod opgebouwd pensioen	428
10.14.6	Evenwichtige belangenafweging bij korting	429
10.14.7	De wijze van korten	429
10.14.7.1	Beleidsvrijheid wijze van korten voor pensioenfondsbestuur	429
10.14.7.2	Procentueel gelijke korting deelnemers, slapers en pensioengerechtigden	430
10.14.7.3	Gedifferentieerd korten	430
10.14.8	Korten en het verbod van leeftijdsdiscriminatie	431
10.14.9	Korten: geen schending van het Europees eigendomsrecht	431
10.15	Indexatiebeleid	432
10.15.1	Indexatieverbod voor pensioenfondsen bij beleidsdekkingsgraad < 110%	432
10.15.2	Eisen aan voorwaardelijke indexatie bij verzekeraars	433
10.15.2.1	De consistentie-eis	433
10.15.2.2	De voorwaardelijkheidsverklaring	433

Deel VI Gebeurtenissen

11	Ontslag	437
11.1	Inleiding	437
11.2	Pensioengevolgen bij ontslag	438
11.2.1	Pensioengevolgen bij ontslag op hoofdlijnen	438
11.2.2	Ontslag	438
11.3	Het eindigen van de arbeidsovereenkomst	439
11.3.1	Arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd eindigt van rechtswege	439

11.3.2	Arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd eindigt door opzegging	439
11.3.3	Opzeggen wegens bedrijfseconomische redenen en langdurige arbeidsongeschiktheid	440
11.3.4	Ontbinding van de arbeidsovereenkomst door de kantonrechter	440
11.3.5	Beëindiging met wederzijds goedvinden	441
11.3.6	Pensioenontslag	441
11.3.7	Ontslag op staande voet	442
11.3.8	Opzegging na faillissement werkgever	442
11.3.9	Overlijden van de werknemer	442
11.4	Is einde arbeidsovereenkomst beëindiging deelneming aan de pensioenregeling?	443
11.4.1	Arbeidsovereenkomst is entreebiljet deelneming pensioenregeling	443
11.4.2	Het belang van (einde) deelneming aan de pensioenregeling	443
11.4.2.1	Pensioenopbouw tijdens deelname	443
11.4.2.2	Dekking van nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen tijdens deelname	443
11.4.3	Einde arbeidsovereenkomst: exit deelneming pensioenregeling?	444
11.4.3.1	Van deelnemer naar slaper (gewezen deelnemer)	444
11.4.4	Einde arbeidsovereenkomst is niet altijd einde pensioenopbouw	444
11.4.5	Einde deelname zonder einde arbeidsovereenkomst	445
11.4.5.1	Einde uitvoeringsovereenkomst: de werknemer als slaper (actieve slaper)	445
11.5	Ontslag vóór pensioenleeftijd leidt tot pensioengat	446
11.5.1	Pensioenopbouw stopt na ontslag: premievrij maken	446
11.6	Behoud pensioenaanspraken bij ontslag	447
11.6.1	Behoud opgebouwd pensioen	447
11.6.1.1	Affinancieringsplicht	447
11.6.1.2	Indexatie	447
11.6.1.3	Wijzigingsverbod opgebouwd pensioen	448
11.7	De hoogte van het opgebouwde pensioen bij einde deelname	448
11.7.1	Hoogte pensioenaanspraak bij uitkeringsovereenkomst	448
11.7.2	Hoogte pensioenaanspraak bij kapitaalovereenkomst	449
11.7.3	Hoogte pensioenaanspraken bij premieovereenkomst	449
11.7.3.1	Behoud pensioen bij premieovereenkomst op drie manieren mogelijk	449
11.7.3.2	Kosten verrekenen met premiekapitaal na einde deelneming?	450
11.7.4	Waardeoverdracht klein pensioen na einde deelneming of afkoop bij pensionering	451

11.8	Nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen op risicobasis ver- valt	451
11.8.1	Uitgangspunt: verval van dekking overlijden en arbeidsongeschikt- heid	451
11.8.2	Tijdelijke dekking partnerpensioen tijdens WW-periode	452
11.9	VUT vervalt bij einde deelname	453
11.10	Voorwaardelijk pensioen vervalt bij einde deelname	453
11.10.1	Voorwaardelijk pensioen is geen pensioen zonder affinanciering	453
11.11	Arbeidsongeschiktheidspensioen: niet bij ziekte tijdens ontslag?	454
11.11.1	Het recht op arbeidsongeschiktheidspensioen	454
11.11.2	Geen recht op arbeidsongeschiktheidspensioen bij ziekte tijdens ont- slag?	454
11.12	Premievrijstelling bij invaliditeit (PVI)	455
11.12.1	Voortzetting pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid	455
11.12.2	Geen recht op PVI bij ontslag tijdens ziekte?	455
11.13	Voortzetten pensioen bij onbetaald verlof	456
11.13.1	Sociale partners bepalen al dan niet voortzetting ouderdomspensi- oen	456
11.13.2	Dekking partnerpensioen verplicht voortgezet	456
11.14	Verplichte informatie bij einde deelname	457
11.14.1	De informatieverplichting voor de pensioenuitvoerder	457
11.14.2	Gevolgen schending informatieverplichting voor de pensioenuitvoer- der	458
11.14.3	Gevolgen onjuiste informatie voor de werkgever en de werknemer	459
11.15	Uitruil ouderdoms- en partnerpensioen bij einde deelname en pensioen- datum	459
11.15.1	Ouderdomspensioen uitruilen voor partnerpensioen	459
11.15.2	Partnerpensioen uitruilen voor hoger ouderdomspensioen	460
11.16	Ontslagvergoeding en pensioenschade	460
11.16.1	Transitievergoeding bij ontslag na 24 maanden op initiatief van de werkgever	460
11.16.2	Transitievergoeding bevat geen specifieke vergoeding voor pensioen- schade	461
11.17	De hoogte van de transitievergoeding	462
11.17.1	De berekening van de hoogte van de transitievergoeding	462
11.17.2	Volledige transitievergoeding bij ontslag vlak voor pensioengerechtigde leeftijd	462
11.17.3	Andere transitievergoeding voor werknemers ouder dan 50 jaar	463
11.17.4	Geen transitievergoeding bij gelijkwaardige voorziening in cao	463

11.17.4.1 Arbeidsongeschiktheidspensioen en PVI: geen gelijkwaardige voorziening?	464
11.18 Uitzonderingen op de transitievergoeding	465
11.18.1 Uitzonderingen op de transitievergoeding	465
11.19 Vrijwillige voortzetting na einde deelname	466
11.19.1 Vrijwillige voortzetting moet in pensioenovereenkomst staan	466
11.19.2 Voortzetting voor werknemers maximaal drie jaar	467
11.19.3 Voortzetting voor zelfstandigen maximaal tien jaar	467
11.20 Faillissement van de werkgever	468
11.20.1 Faillissement als einde arbeidsovereenkomst	468
11.20.2 Europese bescherming tegen pensioenverlies van meer dan 50%	468
11.20.3 Overname achterstallige pensioenpremie bij faillissement door UWV	469
11.20.3.1 Welke achterstallige pensioenpremies moet het UWV betalen?	470
11.20.3.2 Bescherming pensioenuitvoerders in belang deelnemers	470
11.21 Pensioenontslag	471
11.21.1 Twee vormen van pensioenontslag	471
11.21.2 Pensioenontslagbeding	471
11.21.2.1 Uitleg pensioenontslagleeftijd	472
11.21.2.2 Geen aanzegplicht	472
11.21.2.3 Pensioenontslag mag geen leeftijdsdiscriminatie zijn	472
11.21.3 De pensioenopzegging	472
11.21.3.1 Pensioengerechtigde leeftijd is redelijke ontslaggrond	472
11.21.3.2 Pensioenopzegging na AOW-leeftijd	473
11.21.4 Pensioenopzegging na pensioenontslagbeding?	473
11.21.4.1 Voorwaardelijke pensioenopzegging	474
11.22 Ontslagrecht voor AOW-gerechtigden	474
11.22.1 Pensioenopzegging is afwijking	474
11.22.1.1 Arbeidsovereenkomst mag van rechtswege eindigen na pensioenontslagbeding	474
11.22.1.2 Ontslagrecht voor AOW-gerechtigden	475
11.23 Pensioen in de vaststellingsovereenkomst	476
11.23.1 Beëindigingsovereenkomst als vaststellingsovereenkomst	476
11.23.2 Het algehele finalekwijtingsbeding dekt in beginsel pensioen	476
11.23.3 Het algehele finalekwijtingsbeding omvat niet afwijking van pensioenwetgeving	477
11.23.4 Dwaling over pensioengevolgen bij de beëindigingsovereenkomst	478
11.23.5 Aansprakelijkheid voor pensioengevolgen vaststellingsovereenkomst	478

12	Fusie en overname	481
12.1	Inleiding	481
12.2	Verschillende vormen van fusie en overname	482
12.2.1	Fusie en overname	482
12.2.2	Aandelen-, bedrijfs- en juridische fusie	482
12.3	Aandelenfusie	483
12.3.1	Wat is een aandelenfusie?	483
12.3.1.1	Onderhandse aandelenfusie	483
12.3.1.2	Openbare aandelenfusie	483
12.4	Pensioengevolgen van een aandelenfusie	484
12.4.1	Uitgangspunt: geen wijziging pensioenovereenkomst door aandelenfusie	484
12.4.2	Uitzondering: wijziging pensioen door verplichtstelling	484
12.4.2.1	Werkingsfeerbepaling: activiteit of werkgever beslissend?	484
12.4.3	Einde uitvoeringsovereenkomst door aandelenfusie?	485
12.4.3.1	Leidt wisseling pensioenuitvoerder tot wijziging pensioenovereenkomst?	485
12.4.3.2	Eindigt uitvoeringsovereenkomst bij ondernemingspensioenfonds?	485
12.4.3.3	Betekenis aandelenoverdracht voor uitvoeringsovereenkomst verzekeraar	486
12.5	Uitleg van de fusie- en overnameovereenkomst	486
12.5.1	De fusie of overnameovereenkomst	486
12.5.2	Pensioenafspraken in de overnameovereenkomst	487
12.5.3	Uitleg van garantie-afspraken	487
12.5.3.1	Uitleg verplichting tot waardeoverdracht	488
12.6	Bedrijfsfusie en overgang van onderneming (OVO)	489
12.6.1	Wat is bedrijfsfusie?	489
12.6.2	Wanneer is sprake van een overgang van onderneming?	490
12.6.2.1	Onderneming	490
12.6.3	Overgang van onderneming vereist behoud van identiteit	490
12.7	Behoud van arbeidsvoorwaarden bij overgang van onderneming	491
12.7.1	Kern: behoud van arbeidsvoorwaarden	491
12.7.2	De pensioenuitzondering: geen behoud van pensioen noodzakelijk volgens richtlijn	492
12.7.3	Werknemer behoudt voorwaardelijk pensioen en VUT bij overgang van onderneming	492
12.8	Pensioengevolgen van een overgang van onderneming	494
12.8.1	Hoofregel: pensioenovereenkomst gaat mee over	494
12.8.1.1	Verplicht gesteld pensioen gaat mee over	494

12.8.2	De vier pensioenuitzonderingen	494
12.9	Keuzerecht koper voor zijn eigen pensioenovereenkomst	495
12.9.1	Kiezen voor de eigen pensioenovereenkomst	495
12.9.2	De inhoud van de eigen pensioenovereenkomst	496
12.9.3	Alleen keuzerecht bij bestaande pensioenovereenkomst vóór overgang	497
12.9.4	Keuzerecht op tijd uitoefenen	498
12.9.5	Misbruik van het keuzerecht?	499
12.9.6	Keuzerecht bij overgegane cao met pensioenovereenkomst volgens wet mogelijk	499
12.9.6.1	Keuzerecht voor pensioenbepalingen in cao in strijd met richtlijn?	500
12.10	Verplichte deelname na overgang van onderneming	500
12.10.1	Verplichtstelling gaat boven keuzerecht én boven hoofdregel	500
12.10.2	Wijziging van de verplichte deelname door de overgang van onderneming	501
12.11	Afwijking bij cao	501
12.11.1	De bevoegdheid om bij cao af te wijken	501
12.12	Verplicht aanbieden pensioenovereenkomst koper	502
12.12.1	Koper heeft pensioenovereenkomst, verkoper niet	502
12.12.2	Koper heeft voor deel werknemers een pensioenovereenkomst	503
12.13	Uitvoeringsaspecten bij overgang van onderneming	503
12.13.1	Nieuwe pensioenuitvoerder na overgang van onderneming	503
12.13.2	Eindigt uitvoeringsovereenkomst door overgang van onderneming?	504
12.13.2.1	Wijziging pensioenovereenkomst wegens verplichtstelling	504
12.13.3	Geen wijziging ondanks verplichtstelling of activiteit koper	504
12.13.4	Verplichtstelling koper kan vervallen	505
12.14	Achterstallige pensioenpremies van vóór de overgang	505
12.14.1	Aansprakelijkheid oude werkgever (verkoper) één jaar na overgang	505
12.14.2	Aansprakelijkheid koper voor achterstallige pensioenpremies	506
12.14.3	Zelfstandig vorderingsrecht Bpf voor achterstallige premies vóór overgang jegens koper	506
12.14.4	Geen zelfstandig vorderingsrecht voor alle pensioenuitvoerders?	507
12.14.5	Geen achterstallige pensioenpremies bij pensioenuitzonderingen	508
12.15	Pensioen bij faillissement en doorstart	508
12.15.1	Overgang van onderneming niet van toepassing bij faillissement	508
12.15.2	Pensioen na doorstart	508
12.16	Juridische fusie	509
12.16.1	Wat is een juridische fusie?	509

12.16.2	De verhouding tussen juridische fusie en overgang van onderneming	510
12.16.3	Zijn de pensioenuitzonderingen van toepassing bij juridische fusie?	510
12.17	Fusies en vrijstelling bedrijfstakpensioenfondsen	511
12.17.1	Werkings sfeer en fusievrijstelling	511
12.17.2	Vrijstelling bij fusie en overname	511
12.17.3	Effecten van fusie, splitsing en doorstart op de vrijstelling	512
12.17.4	Verkrijging van een vrijstelling	512
12.17.5	Behoud van vrijstelling	512
12.17.6	Fusie van werkgevers met allebei vrijstelling zelfde bedrijfstakpensioenfonds	512
12.17.7	Fusie van werkgevers zelfde bedrijfstakpensioenfonds met één vrijstelling	513
12.17.8	Fusie werkgevers verschillende bedrijfstakpensioenfondsen met vrijstelling	514
12.17.9	Vrijstelling na splitsing	514
12.17.10	Vrijstelling na doorstart	515
13	Waardeoverdracht	517
13.1	Inleiding	517
13.2	Wat is waardeoverdracht?	518
13.2.1	Waardeoverdracht volgens de Pensioenwet	518
13.2.2	Het gesloten stelsel van waardeoverdracht	518
13.3	Vormen van waardeoverdracht	519
13.3.1	Verschillende typen waardeoverdracht	519
13.3.2	Interne en externe waardeoverdracht	519
13.3.3	Individuele, groepsgewijze en collectieve waardeoverdracht	519
13.3.3.1	Groepsgewijze waardeoverdracht	520
13.3.4	Bevoegdheid of verplichting om mee te werken aan waardeoverdracht	520
13.4	De juridische kwalificatie van waardeoverdracht	521
13.4.1	Verhouding waardeoverdracht tot burgerlijk recht	521
13.4.1.1	Waardeoverdracht: geen schuldoverneming?	521
13.4.1.2	Waardeoverdracht: geen contractoverneming	522
13.4.1.3	Waardeoverdracht: schuldvernieuwing?	522
13.5	Waarom waardeoverdracht?	522
13.5.1	Motieven voor de werknemer	522
13.5.1.1	Voorkomen pensioenbreuk bij eindloon	522
13.5.1.2	Indexatie, kortingskans of inhoud pensioenregeling	523

13.5.1.3	Eén pensioenuitvoerder	523
13.5.1.4	Zorgplicht bij advies over waardeoverdracht	524
13.5.2	Motieven voor de werkgever en pensioenuitvoerder	524
13.6	Wat wordt er overgedragen bij waardeoverdracht?	525
13.6.1	Overdrachtswaarde	525
13.6.2	Overdrachtswaarde bij individuele waardeoverdracht	525
13.6.2.1	Overdrachtswaarde bij uitkeringsovereenkomst	525
13.6.2.2	Overdrachtswaarde bij premie- en kapitaalovereenkomst	525
13.6.3	Wat gebeurt er met partnerpensioen bij waardeoverdracht?	526
13.6.4	De overdrachtswaarde bij collectieve waardeoverdracht	526
13.6.4.1	Sekseneutrale tarieven	526
13.6.4.2	Collectieve actuariële gelijkwaardigheid	527
13.7	Individuele waardeoverdracht	527
13.7.1	Bij wisseling werkgever en einde deelname	527
13.7.1.1	Individueel einde deelneming: andere werkgever, andere pensioenovereenkomst	527
13.7.1.2	Dezelfde werkgever, andere pensioenovereenkomst	528
13.7.2	Waardeoverdracht van het partnerpensioen: instemming partner vereist	529
13.7.3	Verzoek tot waardeoverdracht kan tot aan ingang pensioen	529
13.7.3.1	De verdwenen aanvraagtermijn van zes maanden	530
13.8	Uitzonderingen op verplichte individuele waardeoverdracht	530
13.8.1	Uitzonderingsgevallen	530
13.8.2	Financiële positie pensioenuitvoerder staat waardeoverdracht niet toe	530
13.8.2.1	Herleven verplichting tot waardeoverdracht	531
13.8.3	Pensioenaanspraken van vóór 8 juli 1994	531
13.8.4	Buitenlandse pensioenregeling met ruimere afkoopmogelijkheden	532
13.9	De procedure bij individuele waardeoverdracht	532
13.9.1	Individuele waardeoverdracht in stappen	532
13.9.2	Het verzoek tot opgave van de oude aan de nieuwe pensioenuitvoerder	533
13.9.3	Opgave van oude aan nieuwe pensioenuitvoerder	533
13.9.4	Opgave van nieuwe pensioenuitvoerder aan de deelnemer	533
13.9.5	Het besluit tot waardeoverdracht	534
13.9.6	Rechtsgevolg voltooiing waardeoverdracht	534
13.10	Bijbetalingsplicht voor werkgevers bij individuele waardeoverdracht	535

13.10.1	Bijbetalen verschil tussen overdrachtswaarde en gefinancierde waarde	535
13.10.2	Het verschil tussen overdrachtswaarde en gefinancierde waarde	535
13.10.3	Geen bijbetalingsplicht voor (kleine) werkgevers met hoge bijbetalingslast	536
13.11	Waardeoverdracht op de pensioendatum (pensioenshoppen)	537
13.11.1	Pensioenshoppen op pensioendatum is verplicht voor verzekeraars	537
13.11.2	Pensioenshoppen verplicht voor premiepensioeninstelling?	538
13.11.3	Bevoegdheid pensioenshoppen op pensioendatum voor pensioenfondsen	538
13.11.3.1	Verplicht pensioenshoppen bij pensioenfondsen	539
13.11.3.2	Tweede shopmoment bij pensioenknip	539
13.11.4	Waardeaanwending bij uitruil en keuze	539
13.11.5	Termijnen bij pensioenshoppen	539
13.12	Bevoegdheid tot waardeoverdracht	540
13.12.1	Tussentijdse omzetting pensioenuitkering	540
13.12.2	Interne wijziging oude pensioenovereenkomst	540
13.13	Waardeoverdracht van klein pensioen	541
13.13.1	Pensioenuitvoerder heeft recht op waardeoverdracht klein pensioen	541
13.13.2	Voorwaarden waardeoverdracht klein pensioen	541
13.13.3	De procedure voor automatische waardeoverdracht	541
13.13.4	Geen plicht tot waardeoverdracht klein pensioen	542
13.14	Collectieve waardeoverdracht	542
13.14.1	Vier mogelijkheden om collectieve waardeoverdracht te verzoeken	542
13.14.2	Situaties waarin collectieve waardeoverdracht mogelijk is	543
13.14.2.1	Beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst (wijziging pensioenuitvoerder)	543
13.14.2.2	Overgang van onderneming (OVO)	543
13.14.2.3	Collectieve wijziging pensioenovereenkomst	544
13.14.2.4	Andere collectiviteitskring bij een algemeen pensioenfonds	544
13.14.3	Wettelijke bevoegdheid waardeoverdracht: vastgelegd in uitvoeringsovereenkomst?	544
13.14.4	Meldingsplicht ACM bij concentratie	545
13.15	Voorwaarden aan collectieve waardeoverdracht werkgever	545
13.15.1	Cumulatieve voorwaarden voor collectieve waardeoverdracht	545
13.15.2	Bezwaarrecht pensioenbegunstigden	545
13.15.2.1	Bezwaarmogelijkheid bieden aan pensioenbegunstigden	545
13.15.2.2	Rechtsgevolgen bezwaar: geen waardeoverdracht	546

13.15.2.3 Wegcontracteren vetorecht bij cao?	546
13.15.2.4 Bezwaarrecht als blokkade voor stelselherziening	546
13.15.3 Collectieve actuariële gelijkwaardigheid en seksenutraliteit	547
13.15.4 Vetorecht DNB	547
13.15.5 Adviesrecht VO en goedkeuringsrecht BO	548
13.16 Uitzondering bij collectieve omzetting naar hogere pensioenrichtleeftijd	549
13.16.1 Collectieve wijziging pensioenovereenkomst naar hogere pensioenrichtleeftijd	549
13.16.2 Ratio: harmonisatie pensioenaanspraken naar één pensioenleeftijd	549
13.16.3 Voorwaarden voor vervallen individueel bezwaarrecht en vetorecht DNB	549
13.16.3.1 Wijziging naar de fiscale pensioenrichtleeftijd	549
13.16.3.2 Vervroegen naar oorspronkelijke pensioenleeftijd is mogelijk	549
13.16.4 Géén uitzondering voor omrekenen naar één pensioenleeftijd vóór 2018?	550
13.17 Geen recht op overwaarde pensioenuitvoerder bij waardeoverdracht?	550
13.17.1 Geen wettelijk recht op overwaarde	550
13.17.2 Contractueel recht op overwaarde	551
13.18 Collectieve waardeoverdracht bij liquidatie pensioenuitvoerder	551
13.18.1 Motieven voor liquidatie	551
13.18.2 Het besluit tot liquidatie van een pensioenuitvoerder	552
13.18.2.1 Goedkeuring Raad van Toezicht en advies verantwoordingsorgaan	552
13.18.3 Beoordeling liquidatietraject door DNB	553
13.18.4 De verplichting tot collectieve waardeoverdracht bij liquidatie	553
13.18.4.1 Geen individueel bezwaarrecht	553
13.18.5 Verzet tegen liquidatie	554
13.18.6 De pensioenovereenkomst eindigt niet door liquidatie, maar wijzigt wel	554
13.19 Grensoverschrijdende waardeoverdracht	555
13.19.1 De mogelijkheden voor internationale waardeoverdracht	555
13.19.2 Uitgaande individuele waardeoverdracht	555
13.19.2.1 Waardeoverdracht naar pensioeninstelling andere lidstaat of buitenlandse verzekeraar	555
13.19.3 Bevoegdheid tot waardeoverdracht aan een buitenlandse instelling. Artikel 87 PW.	556
13.19.3.1 Toetsing door DNB	556
13.19.4 Bevoegdheid tot pensioenshoppen naar het buitenland	557

13.19.5	Uitgaande collectieve waardeoverdracht	557
13.19.5.1	Uitvoering door buitenlandse pensioeninstelling	557
13.19.5.2	Voorwaarden aan collectieve waardeoverdracht vanuit pensioenfonds of PPI	557
13.19.5.3	Tweederdemeerderheid deelnemers en inactieven moet instemmen	558
13.19.5.4	Nederlandse sociale en arbeidswetgeving toepassen	558
13.19.6	Bevoegdheid inkomende collectieve waardeoverdracht naar pensioenfonds of PPI	558
14	Gelijke behandeling	561
14.1	Inleiding	561
14.2	Discriminatieverbod en gelijkebehandelingsgebod	562
14.2.1	Algemeen discriminatieverbod	562
14.2.2	Gelijkebehandelingsgebod	562
14.3	Europese discriminatieverboden bij arbeidsvoorwaarden van toepassing	563
14.3.1	Invloed van Europees recht op gelijke behandeling bij pensioen	563
14.3.2	Europese normen die rechtstreeks van toepassing zijn	563
14.3.3	Non-discriminatiebeginsel kan nationale wetgeving opzij zetten	563
14.3.4	Richtlijnen over gelijke behandeling bij de arbeid	564
14.4	Nederlandse gelijkebehandelingswetgeving	565
14.4.1	Specifieke wetten over gelijke behandeling bij arbeidsvoorwaarden	565
14.4.2	Algemene wet gelijke behandeling (AWGB)	565
14.4.3	Afzonderlijke gelijke behandelingswetten	565
14.4.4	Gelijke behandeling in het Burgerlijk Wetboek	566
14.4.5	Gelijke behandeling in de Pensioenwet	566
14.4.6	Pensioenuitzonderingen in de gelijkebehandelingswetgeving	567
14.5	Beroep op het gelijkheidsbeginsel of wettelijke discriminatiegrond	568
14.5.1	Wettelijke discriminatiegronden: objectieve rechtvaardigingstoets	568
14.5.2	Gelijkheidsbeginsel: onaanvaardbaarheidstoets?	568
14.6	Discriminatie verboden: onderscheid soms te rechtvaardigen	569
14.6.1	Onderscheid en discriminatie	569
14.6.1.1	Geen vergelijkbare gevallen: geen onderscheid	569
14.6.2	Direct en indirect onderscheid	570
14.6.3	Gesloten stelsel versus halfopen stelsel	570
14.6.4	Het belang van (indirect) onderscheid	571
14.6.5	Bewijslastverdeling bij gelijke behandeling	571
14.6.6	De rol van statistische gegevens voor de vaststelling van indirect onderscheid	571

14.7	De objectieve rechtvaardigingstoets	572
14.7.1	Uniform toetsingskader bij wettelijke discriminatiegronden	572
14.7.2	De objectieve rechtvaardigingstoets	573
14.7.3	Het gewicht van collectieve afspraken bij de toetsing van gelijke behandeling	573
14.7.4	Nietigheid: gelijke behandeling is verplicht	574
14.8	Aansprakelijkheid werkgevers en pensioenuitvoerders voor gelijke behandeling	575
14.8.1	Wie is aansprakelijk voor naleving van gelijke behandeling?	575
14.8.2	Pensioenuitvoerder en werkgever zijn beide aansprakelijk	576
14.8.3	Pensioenadministrateurs niet aansprakelijk voor gelijke behandeling	576
14.9	De rol van het CRM	577
14.9.1	Het College voor de Rechten van de Mens	577
14.9.2	Verzoeken om een oordeel	577
14.9.3	De betekenis van het oordeel van het CRM	578
14.10	Direct onderscheid naar geslacht: uitsluiting en andere behandeling mag niet	578
14.10.1	Gelijke beloning is gelijke pensioenregeling tussen mannen en vrouwen	578
14.10.2	Gelijke behandeling mannen en vrouwen vanaf 17 mei 1990	579
14.10.2.1	Rechtsgevolg verboden onderscheid naar geslacht: levelling up	579
14.10.3	Uitsluiten van vrouwen verboden sinds 8 april 1976	579
14.10.4	Verjaring van de vordering wegens discriminatie	580
14.11	Korting nabestaandenpensioen wegens leeftijdsverschil	581
14.11.1	Indirect onderscheid naar geslacht	581
14.11.2	Vaststellen indirect onderscheid	581
14.11.3	Solidariteit als rechtvaardiging?	582
14.11.3.1	Geen rechtvaardiging bij het CRM mogelijk?	582
14.11.3.2	Rechtvaardiging mogelijk bij civiele rechter	582
14.12	Discrimineert de franchise?	583
14.12.1	De kostwinnersfranchise	583
14.12.2	Indirect onderscheid van vrouwen?	584
14.12.3	Franchise is geen onderscheid in de pensioenbeloning	584
14.12.4	Franchise en overige discriminatiegronden	585
14.13	Pensioenuitkering en pensioenpremies van mannen en vrouwen	585
14.13.1	Gelijke pensioenuitkering mannen en vrouwen	585
14.13.2	Hogere werkgeversbijdrage voor vrouwen, gelijke werknemersbijdrage	586

14.13.2.1 Premieovereenkomsten	586
14.14 Leefijdsonderscheid bij pensioen	586
14.14.1 Pensioenregelingen afhankelijk van de leeftijd	586
14.15 De leeftijdsafhankelijke pensioenpremie	587
14.15.1 Geen leeftijdsafhankelijke premie bij doorsneepremie	587
14.15.2 Leefijdsafhankelijke pensioenpremie bij premieovereenkomst	587
14.15.3 De actuariële uitzondering voor leeftijdsonderscheid bij de premie	588
14.15.4 De objectieve rechtvaardiging voor leeftijdsafhankelijke pensioenpre- mies	589
14.15.4.1 Is vrijwillige werknemersbijdrage een reël alternatief?	590
14.15.4.2 Proportioneel en noodzakelijk	590
14.16 Leefijdsafhankelijke pensioenopbouw	591
14.16.1 Een overstap naar degressieve pensioenopbouw?	591
14.16.2 Arbeidsmarktbeleid als objectieve rechtvaardiging voor degressieve pensioenopbouw	592
14.16.3 Geen leeftijdsonderscheid want de premie is de beloning?	592
14.16.4 Invoering degressieve opbouw leidt tot indirect leeftijdsonderscheid voor de middengroep	593
14.17 Onderscheid bij korten leeftijdsdiscriminatie?	594
14.17.1 Korting moet evenwichtig zijn	594
14.17.2 Gelijke korting van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden?	594
14.18 Pensioenontslag en leeftijdsdiscriminatie	595
14.18.1 Pensioenontslag bij de AOW-leeftijd	595
14.18.2 Pensioenontslag onder de AOW-leeftijd	596
14.18.3 Pensioenopzegging na de AOW-leeftijd	597
14.18.4 AOW-ontslagrecht objectief gerechtvaardigd	598
14.19 Toetredingsleeftijd geen leeftijdsdiscriminatie	598
14.19.1 Toetredingsleeftijd 21 jaar is geen leeftijdsdiscriminatie	598
14.19.2 Discrimineert toetredingsleeftijd bepaalde tijders?	599
14.20 Wachtijd en drempelperiode	600
14.20.1 Maximale wachtijd van twee maanden voor ouderdomspensioen	600
14.20.2 Benadeling van bepaalde tijders?	600
14.21 Onderscheid naar burgerlijke staat mogelijk bij partnerpensioen	600
14.21.1 Geen verplicht nabestaandenpensioen voor samenwonenden	600
14.21.2 Gelijke(re) behandeling samenwonenden	601
14.22 Discriminatie handicap en chronische ziekte?	601
14.22.1 Verzekering van arbeidsongeschiktheid bij chronisch zieken	601
14.22.2 Wachtijd en carenperiode	602

14.22.3	Het convenant: geen carenzperiode en dekking inloop- en uitloopri- sico	603
14.22.4	Eerdere versie convenant door CRM getoetst	603
14.23	Niet-stijgende premie bij PVI discriminatie chronisch zieken/gehandi- capten?	604
14.23.1	Voortzetting pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid	604
14.24	Onderscheid naar functie?	605
14.24.1	Gelijke behandeling beperkt contractsvrijheid	605
14.24.2	Rechtsvermoeden: zelfde pensioenovereenkomst als groep	606
14.24.3	Verschillende pensioenregelingen voor verschillende functies	606
14.24.4	Geen verschillende pensioenregelingen bij gelijke arbeid van gelijke waarde	607
14.24.5	Keuze om deel te nemen aan de pensioenregeling	608
14.25	Geen uitsluiting van deeltijders	609
14.25.1	Pensioenwet verbiedt uitsluiting deeltijders van pensioen	609
14.25.2	Anticumulatie van pensioen en arbeidsongeschiktheidsuitkering	609
14.26	Gelijke behandeling bij collectieve waardeoverdracht en uitruil	609
14.26.1	Gelijke behandeling bij uitruil	609
14.26.2	Gelijke behandeling bij collectieve waardeoverdracht	610
14.27	Gelijke indexatie slapers en gepensioneerden	610
14.27.1	Indexatie van slapers gelijk aan indexatie van gepensioneerden	610
15	Echtscheiding	613
15.1	Inleiding	613
15.2	Echtscheiding	614
15.2.1	Aantal huwelijken en scheidingen	614
15.2.2	Beëindiging van het huwelijk	614
15.2.3	Voorwaarden voor echtscheiding	614
15.3	Het pensioenverweer	615
15.3.1	De wettelijke basis voor het pensioenverweer	615
15.3.2	Wat is het pensioenverweer tegen de echtscheiding?	616
15.3.3	De beoordeling van het pensioenverweer	616
15.3.4	Wanneer faalt het pensioenverweer?	617
15.3.4.1	Geen pensioenverweer zonder nabestaandenpensioen	617
15.3.4.2	Geen pensioenverweer bij eigen echtscheidingsverzoek	617
15.3.4.3	Geen pensioenverweer bij verwijtbaarheid	618
15.3.4.4	Echtgenoot kan zelf voldoende voorziening treffen	618
15.3.4.5	De billijke voorziening	619
15.3.4.6	Billijke voorziening bij opgebouwd partnerpensioen	619

15.3.4.7	Geen billijke voorziening bij nabestaandenpensioen op risicobasis?	620
15.4	De verhouding tussen huwelijksvermogensrecht en pensioen	620
15.4.1	Huwelijksvermogensrecht: gemeenschap van goederen	620
15.4.2	Pensioen blijft buiten gemeenschap	621
15.4.3	Arbeidsongeschiktheidspensioen niet uitgezonderd, maar valt niet in gemeenschap	622
15.5	Gevolgen van scheiding voor het ouderdomspensioen	622
15.5.1	Ouderdomspensioen: pensioen huwelijkse periode delen	622
15.5.2	WVPS geldt niet voor ongehuwd samenwonenden	623
15.5.3	Welke eisen stelt de WVPS aan pensioen?	623
15.5.3.1	Verevening van ouderdomspensioen uit pensioenovereenkomst	623
15.5.3.2	VUT, lijfrentes en overbruggingspensioen vallen niet onder vereveningswet	624
15.5.4	Het recht op pensioenverevening van het ouderdomspensioen	624
15.5.5	Melden verevening of uitsluiting bij de pensioenuitvoerder	625
15.5.5.1	Melden moet binnen twee jaar na scheiding	625
15.5.5.2	Gevolg tijdig melden is eigen recht jegens pensioenuitvoerder	626
15.5.6	Vereveningsdeel is afhankelijk van situatie ex-echtgenoot	626
15.5.7	Kosten van verevening	627
15.5.8	WVPS is regelend recht: afwijking is mogelijk	627
15.6	Afwijken van de wettelijke pensioenverevening	627
15.6.1	Afwijken in huwelijkse voorwaarden of echtscheidingsconvenant	627
15.6.2	Uitsluiting van de WVPS	628
15.6.3	Afwijken van de wettelijke pensioenverevening	629
15.6.3.1	Een afwijkend vast percentage	629
15.6.3.2	Een afwijkende vereveningsperiode	629
15.6.4	Binding van de pensioenuitvoerder aan de afwijkende afspraak	630
15.7	Omzetting naar zelfstandig recht op pensioen bij scheiding (conversie)	630
15.7.1	Het wettelijk recht op conversie	630
15.7.2	Instemming echtgenoten en pensioenuitvoerder vereist	631
15.7.3	Geen conversie bij huwelijkse voorwaarden?	631
15.7.4	Verhouding conversie tot Pensioenwet	631
15.8	Pensioenverevening bij de DGA	632
15.8.1	Geen pensioenovereenkomst DGA, wel pensioenverevening	632
15.8.2	Pensioen in eigen beheer tot juli 2017	632
15.8.3	Opgebouwd pensioen in eigen beheer: afkopen, omzetten of laten staan?	633
15.8.3.1	Afkoop pensioen in eigen beheer	633

15.8.3.2	Omzetting in een oudedagsvoorziening	633
15.8.3.3	Voortzetten eigen beheer: niets doen	634
15.8.4	Afstortingsplicht voor het pensioen van de ex-partner	634
15.8.5	Uitzondering op en nuancering van afstortingsplicht pensioen	635
15.8.6	Verplichting om mee te werken aan omzetting in oudedagsverplichting	636
15.9	Verdeling van pensioen bij scheiding vóór 1 mei 1995	636
15.9.1	Pensioenverdeling hangt af van scheidingsdatum	636
15.9.2	Pensioenverrekening volgens Boon/Van Loon	637
15.9.2.1	Pensioen valt in de gemeenschap	637
15.9.2.2	Waardeverrekening tussen echtgenoten	638
15.9.2.3	Geen verjaring onverdeeld pensioen, rechtsverwerking is mogelijk	638
15.9.2.4	Rechtsverwerking	638
15.9.3	Verschillen tussen Boon/Van Loon en WVPS	639
15.9.4	Pensioenverevening bij scheiding vóór Boon/Van Loon	639
15.10	Gevolgen van scheiding voor het partnerpensioen	640
15.10.1	Het bijzonder partnerpensioen voor de ex-partner	640
15.10.2	Alleen verdeling bij opgebouwd partnerpensioen	640
15.10.3	Verdeling partnerpensioen kan ook bij ongehuwd samenwonende partners	640
15.10.4	De hoogte van het bijzonder partnerpensioen	641
15.10.5	Schriftelijk afwijken van toekennen partnerpensioen aan ex-partner	642
15.10.6	Overlijden van de ex-partner voordat de deelnemer overlijdt	643
15.10.7	Bijzonder partnerpensioen bij scheiding van de DGA	643
15.11	Pensioen verdelen bij internationale scheiding	644
15.11.1	Toepasselijk recht bij internationale scheiding	644
15.11.2	Toepasselijk recht	644
15.11.3	Buitenlandse pensioenregeling verevenen bij Nederlands huwelijksvermogensrecht	644
15.11.4	Buitenlands huwelijksvermogensrecht en buitenlandse pensioenregeling	645
15.11.5	De bevoegde rechter	645
	Literatuurlijst	647
	Trefwoordenregister	673
	Jurisprudentieregister	679